

Sosiaali- ja terveysministeriö

Viite: STM:n lausuntopyyntö STM090:00/2013

SAAMELAISKÄRÄJIEN LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYSLUONNOKSESTA SOSIAALI- JA TERVEYSHUOLLON JÄRJESTÄMISLAIKSI

1. Johdanto

STM on ilmoittanut lausuntopyynnössään, että se huomio ainoastaan kyselymuodossa palautetut lausunnot hallituksen esityksen jatkovalmistelussa. Saamelaiskäräjät ymmärtää, että asiassa tulee paljon lausuntoja, mutta vastausmuodon rajoittaminen ja määrääminen esitetyllä tavalla ei ole hyvää hallintoa. Kyselylomakkeen kysymyksenasettelulla ohjataan lausunnonantajia ja rajoitetaan heidän mahdollisuuksia esittää näkemyksiä lakiesityksestä. Uudistus koskettaa merkittävällä tavalla perusoikeuksia ja STM:n menettely on tämänkin johdosta hyvin ongelmallinen. Lausuntopyynnössä on rajattu ulkopuolelle yleisperustelujen ja asian taustan kommentoiminen, mikä rajoittaa lausunnonantajia. Yleisperustelut ja taustoittava aineisto ovat olennaisia, koska hallituksen esitystä ja sen perusteluja tullaan käyttämään kyseisen lain tulkittamisen ohjeena. Esimerkiksi sivulla 8 todetaan, että *Perustuslain 17 §:n mukaan suomi ja ruotsi ovat maamme kansalliskieliä. Lisäksi perustuslaissa säädetään saamelaisten, romanien ja viittomakielisten sekä vammaisuuden vuoksi tulkittamis- ja käännösapua tarvitsevien kielellisistä oikeuksista.* STM on tulkinnut perustuslakia virheellisesti. Perustuslakiin tulisi viitata sananmukaisesti, koska nyt kirjoitettu muoto antaa virheellisen kuvan perustuslaista. Perustuslain 17 §:n 3 mukaan *saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.* Saamelaisten kielelliset oikeudet ovat laajemmat kuin oikeus saada tulkkaus- ja käännösapua.

Saamelaiskäräjien lausunto pohjautuu saamelaiskäräjien kokouksen hyväksymään lausuntoon kunnallishallinnon rakennetyöryhmän selvityksestä (239/D.a.2/2012).

Saamelaiskäräjät pitää ehdottoman välttämättömänä, että uudistuksesta järjestetään saamelaiskäräjälain § 9 mukaiset neuvottelut. Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistus on lain 9 §:n mukainen ja merkittävä toimenpide, joka voi välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana. Lain § 9 kohta 5 nimenomaan edellyttää neuvottelujen järjestämistä saamelaiskäräjien kanssa asioissa, jotka koskevat sosiaali- ja terveyspalveluja.

2. Sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen haasteet saamelaisten kotiseutualueella

Saamelaiskäräjät pitää hyvänä, että sosiaali- ja terveyspalveluja kehitetään. Esitetty malli on kuitenkin ongelmallinen perustuslain ja palvelujen käytännön järjestämisen kannalta. Suomen maantieteelliset ja kielelliset olosuhteet eivät mahdollista samanlaisia ratkaisuja koko maahan. Saamelaisten kotiseutualueella asukastiheys on esimerkiksi Enontekiöllä ja Utsjoella vain 0,2 asukasta neliökilometrillä. Ero on hyvin suuri, kun vertaa esimerkiksi Helsinkiin, jossa asukastiheys on 2826 asukasta/km². Saamelaisten kotiseutualueen koko pinta-ala on 35 647,36 km². Etäisyys Rovaniemelle, joka on lähin erikoissairaanhoidon palveluja tarjoava sairaala, on pisimmillään n. 500 kilometriä.

Mahdollisuudet tarjota erikoissairaanhoidon palveluja useamman kunnan alueella ovat aivan erilaiset kaupunkiseuduilla kuin pitkien etäisyyksien saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaisten kotiseutualueen kunnat ovat muuttotappioaluetta ja tekevät yhteistyötä jo nykyisin merkittävästi toisten kuntien sekä myös valtakunnan rajat ylittävällä alueella.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan yksi keino kehittää sosiaali- ja terveystalvveluja on kehittää palvelujen rahoitusta. Suomen sosiaali- ja terveydenhuolto ja sen rahoitus on organisoitu monimutkaisesti. Perustoiminnoista vastaavat kunnat. Niiden lisäksi toimijoita ovat erikoissairaanhoidon kuntayhtymät, muut kuntayhtymät, yliopistosairaalat ja lisäksi yksityiset lääkärit ja lääkäriasemat ja työterveyshuolto. Keskeisiä järjestelmän rahoittajia ovat kunnat, valtio, kotitaloudet, KELA, työnantajat ja yksityiset vakuutusyhtiöt sekä saamelaisten kotiseutualueella myös saamelaiskäräjät. Monen rahoittajan mallissa kokonaisuuden kustannustehokkuudesta, vaikuttavuuden seurannasta ja palvelutason turvaamisesta ei vastaa kukaan taho. Saamelaisten kotiseutualueella työterveyshuollossa vastaa pääosin kunta, koska yksityisiä työterveyspalveluja ei alueella ole merkittävästi tarjolla. Työssä käyvä terve aikuinen voi olla monikanavaisessa terveydenhuollossa kolmen päällekkäisen järjestelmän – kunnallisen ja yksityisen terveydenhuollon sekä työterveyshuollon – piirissä. Eläkeläiset ja nuoret ovat puolestaan pääasiassa vain julkisen terveydenhuollon piirissä. Monikanavainen rahoitusjärjestelmä voi tuoda yksittäisille pienille kunnille ongelmia, mikäli usea sen asukas joutuu äkilliseen kalliin hoidon piiriin.

Saamelaisten kotiseutualueella Enontekiön kunta tekee sosiaali- ja terveystalvvelujen tarjoamisessa yhteistyötä Muonion kunnan kanssa (kuntayhtymä) sekä Inarin kunta Utsjoen kunnan kanssa. Enontekiön kunnan päivystyspalvelut järjestetään yhteistyössä Kittilän, Kolarin ja Muonion kuntien kanssa. Enontekiön kunnalla on aikaisemmin ollut ongelmia saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvvelujen järjestämisessä. Syrjintälautakunta on arvioinut Enontekiön kunnan tapaa järjestää saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalvveluja (päivähoito, terveystalvvelut, vanhustenpalvelut) 11.12.2008. Syrjintälautakunta katsoi ettei saamenkielisen väestön oikeus äidinkielellä tuotettuihin palveluihin ole toteutunut yhtäläisesti suomenkielisen väestön kanssa. Syrjintälautakunta totesi Enontekiön kunnan olevan saamelaisten kotiseutualuetta, jolloin viranomaisilla on saamen kielilain mukaan erityinen velvollisuus huolehtia julkisten palveluiden saatavuudesta saamen kielellä. Enontekiön kunta on tämän jälkeen korjannut tilannetta ja saamenkielisten palveluiden tärkeyden tiedostaminen ja tahtotila niiden kehittämiseen on parantunut. Toisaalta Enontekiön kunta tekee jo nykyisellään sosiaali- ja terveystoimessa mittavaa yhteistyötä naapurikuntien kanssa ja palveluiden tehostaminen nykyisestä tarkoittaisi käytännössä niiden alasajoa ja pitkien etäisyyksien alueella lähipalveluiden heikkenemistä.

Saamelaisten kotiseutualueella erityisesti raja-alueilla (Utsjoki, Enontekiö ja Inari) tulee huomioida raja-alueyhteistyön mahdollisuudet saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalvveluja järjestettäessä. Utsjoen kunnalla on yhteistyötä Tanan ja Kaarasjoen kuntien kanssa jo päivähoidon, perusopetuksen, vanhustenhuollon ja terveystalvveluiden tuottamisessa. Utsjoen kunnalla on mittavaa yhteistyötä myös Inarin kunnan kanssa terveystoimen osalta, mm. yhteinen lääkäripäivystys ja ympäristöterveydenhuolto. Utsjoen kunnan ja Norjan lähialueiden sosiaali- ja terveystalvvelujen kehittämishanke (2005–2007) osoitti yhteistyön parantavan palvelujen toimivuutta ja saatavuutta, mutta vaativan myös resursointia, joka tulisi huomioida kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuksien perusteena. Tenonlaakson sosiaali- ja terveystalvveluiden kehittämishankkeen (2010-2012) pyrkimyksenä oli parantaa Suomen ja Norjan valtionrajan ylittävän yhteistyön avulla sosiaali- ja terveystalvveluiden saatavuutta ja laatua painottaen erityisesti saamelaisten palveluita. Utsjoen saamelaisten osalta tyydyttävien saamenkielisten hyvinvointipalvelujen saaminen edellyttää yhteistyötä yli valtionrajojen. Inarin kunnalla on rajayhteistyötä Etelä-Varangin kunnan kanssa kotisairaanhoidon järjestämiseksi Sevettijärvi-Neiden alueella.

Saamen kielilain toteutumisesta vv. 2004–2006 tehdyn selvityksen¹ mukaan saamelaisten kotiseutualueen kunnissa ei ole tapahtunut todellista muutosta saamen kielentaitoisen henkilöstön määrässä, vaan saamen kielen taitoisen henkilökunnan määrä on vähentynyt. Saamelaisten kotiseutualueen kuntien ja valtion työntekijöistä ainoastaan 9,5 % pystyy palvelemaan saamen kielellä. Saamelaisten kotiseutualueen kunnista ainoastaan Utsjoen kunta pitää saamen kielen taitoa viranhoidon edellytyksenä tai ansiona.

Saamelaisten kielellisten ja kulttuurillisten oikeuksien toteuttaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa edellyttää positiivista erityiskohtelua, jonka toteuttamiseksi tarvitaan saamelaiskäräjien kanssa yhteistyössä laadittu suunnitelma. Erityistä huomiota tulee kiinnittää uhanalaisessa asemassa olevien inarin- ja koltansaamekielisten palvelujen saatavuuden turvaamiseen. Saamelaiskäräjillä on eduskunnan budjettivaltaan liittyvä mahdollisuus vaikuttaa saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamiseen saamelaisten kotiseutualueen kunnissa. Eduskunta lisäsi vuonna 2002 valtion talousarvioon erillisen määrärahan saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen turvaamista varten. Talousarvion mukaan määrärahaa saa käyttää valtionavustuksen maksamiseksi Saamelaiskäräjien kautta saamelaisten kotiseutualueen kunnille saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen turvaamiseksi. Määrärahalla tulee tuottaa palveluja kaikilla kolmella saamen kielellä. Määrärahan käyttö perustuu saamelaiskäräjien ja kuntien väliseen sopimusmenettelyyn. Avustus on vuodesta 2004 lähtien ollut 600.000 euroa, joka kattaa tällä hetkellä osan saamelaisten palvelutarpeista. Vuodesta 2013 lähtien päivähoito siirryttyä opetus- ja kulttuuriministeriölle summasta irrotettiin 120 000 saamenkielisen päivähoito rahoittamiseen. Vuosittainen avustustarve on 1,8 miljoonaa euroa.

Erillinen valtionavustus on saamelaiskäräjien ainoa tosiasiallinen itsehallinnollinen vaikuttamiskeino kuntien suuntaan. Avustus on tärkeä osa saamelaisen alkuperäiskansan perustuslaissa säädettyä kielellistä ja kulttuurista itsehallintoa, jonka kautta saamelaiset voivat keskeisesti vaikuttaa heille suunnattujen peruspalvelujen toteuttamiseen ja näin ohjata kielensä ja kulttuurinsa ylläpitämistä ja kehittämistä asuinalueellaan. Määrärahalla tuotettujen palvelujen järjestämistavoissa ja palvelujen sisällöissä on pystytty erityisesti huomioimaan äidinkielen lisäksi myös asiakkaan todelliset tarpeet. Järjestely on kuitenkin epävarmalla perustalla, koska asiasta ei ole säädetty laissa. Tämä rahoitusmenettely on tarkoituksenmukaista vakiinnuttaa saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon vahvistamiseksi osana sosiaali- ja terveyshallinnon rakennemuutosta. Järjestelyn muuttaminen merkitsisi saamelaisten itsehallinnon heikentämistä ja mahdollista kansainvälisen sopimusvelvoitteen loukkausta. Vaikka saamelaiskäräjät kannattaakin monikanavaisen rahoitusjärjestelmän supistamista, saamenkielisiin sosiaali- ja terveystalveluihin varattu määräraha tulee säilyttää, koska se on ainoa keino turvata saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen saatavuus ja vaikuttavuus. Kunnallisen itsehallinnon puitteissa demokraattisessa enemmistö päätöksenteossa vähemmistönä olevilla saamelaisilla ei ole tyydyttäviä mahdollisuuksia vaikuttaa saamen kielen ja kulttuurin ylläpitämisen edellytyksiin ja näiden edellytysten kehittämiseen kunnissa.

Saamelaisten kotiseutualueen kunnat valtiolle antamissaan paras-selvityksissä pitivät tärkeänä valtion rahoitusvastuuta saamenkielisten palvelujen tuottamisessa. Saamelaiskäräjät esitti lausunnossaan koskien kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettavaa lakia (HE 174/2009 vp), että saamelaisten kotiseutualueen kunnille saamenkielisen väestön osuuden perusteella maksettavaan valtionosuuteen tulisi sisällyttää myös velvoite saamenkielisten peruspalvelujen järjestämiseen. Tätä velvoitetta ei ole kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmään lisätty eikä valtio ole valvonut rahoituksen käyttöä. Tämä ns. saamelaislisä ei ole lisännyt saamenkielistä palvelutuotantoa saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaiskäräjillä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa saamenkielisyyden perusteella

¹ Näkkäläjärvi, Klemetti (2007): Saamen kielilain toteutuminen vuosina 2004–2006, kertomus saamen kielilain toteutumisesta. Saamen kielineuvosto/saamen kielen toimisto, Saamelaiskäräjät.

saatavien valtionosuuksien kohdentamiseen. Tämä on ristiriidassa Suomen perustuslain mukaisen saamelaisten kielellisen ja kulttuurisen itsehallinnon kanssa, järjestely on ongelmallinen myös kansainvälisen oikeuden (mm. KP sopimuksen 1 art.) suhteen. Saamelaiskäräjillä tulee olla kunnille tulevan lisäosan käyttösuunnitelmia laadittaessa vahva asema kieltä ja kulttuuriaan koskevan itsehallintonsa mukaisesti.

Sosiaali- ja terveystalouden uudistamisen vaarana on asiointimatkojen kasvu. Asiointimatkojen kasvaessa Kelan matkakustannukset ja asiakkaiden matkakustannukset tulevat kasvamaan. Asiointimatkojen kasvaminen on erityisen ongelmallista iäkkäille saamelaisvanhuksille, jotka tarvitsevat saattajan mukaan asiointia varten. Useat saamelaisvanhukset eivät osaa suomen kieltä niin hyvin, että voisivat asioida sosiaali- ja terveystalouksissa ilman saamen kielen taitoja saattajaa. Kela ei korvaa saattajan ansionmenetykskorvauksia, vain matkakulut. Asiointimatkojen kasvaminen lisää myös saattajien kuluja merkittävästi.

Pitkien etäisyyksien, kotiseutualueen terveyskeskusten varustetason ja pienen väestöpohjan johdosta ei ole taloudellisesti realistista järjestää erikoissairaanhoidon palveluja merkittävästi saamelaisten kotiseutualueella. Ratkaisevaa on turvata joustava siirtyminen erikoissairaanhoidon palveluihin sekä helpot, nopeat ja kustannustehokkaat kulkukeinot erikoissairaanhoidon palveluihin. Erityisen välttämätöntä on lääkärihelikopterien ja rajavartioston pelastushelikopterien saatavuus saamelaisten kotiseutualueella, jotta äkillisissä, kiireellisissä ja erikoissairaanhoidon palveluja vaativissa sairastapauksissa siirtyminen erikoissairaanhoidon piiriin on nopeaa. Erikoissairaanhoidon ja pelastustoiminnan osalta Utsjoen kunnan ja Inarin kunnan pohjoisien asukkaiden palvelut voisi tehokkaasti järjestää melkein lähipalveluina Kirkkoniemen kunnansairaalan kanssa, jonne etäisyys on alle enimmillään n. 160 kilometriä.

Saamelaisten kotiseutualue on muuttotappioaluetta ja kotiseutualueen kunnat ovat heikossa taloudellisessa asemassa. Mikäli palvelutarjontaa heikennetään entisestään se voi johtaa kunnat entistä heikompaan taloudelliseen tilanteeseen, koska poismuutto saamelaisten kotiseutualueelta voi kiihtyä entisestään.

3. Sosiaali- ja terveystalouden kehittämisen reunaehdot saamelaisten kotiseutualueella

Kehittämisen reunaehdot ovat perustuslain velvoitteet ja saamelaisten kotiseutualueella saamen kielisten palvelujen turvaaminen sekä perusterveydenhuollon turvaaminen koko Suomessa. Kansallisen lainsäädännön velvoitteiden lisäksi saamelaisten kotiseutualueen sosiaali- ja terveystalouksia kehitettäessä on huomioitava Suomen kansainväliset velvoitteet.

Saamelaiskäräjät on huolissaan siitä, että esityksen vaikutuksia ja eri vaihtoehtojen vaikutuksia ei ole riittävästi tutkittu eikä selvitetty. Esitys vaikuttaa olennaisesti perusoikeuksiin ja esityksen vaikutukset tulisivat olla hyvin ja riippumattomasti arvioituja. Eri vaihtoehtojen kustannukset ja taloudelliset vaikutukset tulisi laskea ja laskentaperusteet tulisi olla julkisesti arvioitavissa, jotta eri järjestämismallit voisi todellisuudessa arvioida. Saamelaiskäräjät viittaa myös Valtiontalouden tarkastusviraston esittämään huoleen lainsäädännön valmistelusta. ” *Tämän lisäksi (vaikutusten) arviointia heikentää uudistushankkeiden valtiontaloudellisten vaikutusten arvioinnin heikkoudet ja se, että arviointitieto ei ole kaikilta osin samantasoista ja avointa.. Hyvän hallinnon periaatteiden mukaan säädösvalmistelu perustuu siihen, että ennen kuin sitoudutaan tiettyyn säätelyratkaisuun, selvitetään muut mahdolliset säätely- ja muut ratkaisut ongelman ratkaisemiseksi. Tarkastusvirasto myös toteaa, että julkisten toimintojen uudelleenorganisointia on säädöshankkeissa usein perusteltu kustannussäästöillä. Tarkastuksen mukaan odotettavissa olevat hyödyt on arvioitu puutteellisesti, eikä tarkkaa selvyyttä ole sitä, mihin arviot kustannussäästöistä perustuvat. Arvioinneissa ei ole*

myöskään otettu riittävästi huomioon vaikutusten laaja-alaisuutta ja valtiontaloudellista merkittävyyttä. Myös vaikutustenarviointitiedon dokumentoinnissa on puutteita. Hallituksen esityksistä ei ilmene, millainen vaikutustenarviointi hankkeen taustalla on ja miten eri tahojen esittämät arviointitiedot on otettu huomioon esitetyn vaikutustenarvioinnin sisällössä. Tarkastusvirasto on myös todennut, rakenteellisissa uudistushankkeissa vaikutusten luotettavuutta ja hallintaa parantaa se, että vaikutustenarvioinnin tekee tai siihen osallistuu vastuuministeriön ulkopuolinen asiantuntijaelin. Yksittäisissä uudistushankkeissa ei tule tuottaa arviointitietoa vain tietyltä ajankohdalta, vaan selvitetään olennaiset vaikutusyhteydet. ”² Saamelaiskäräjien käsityksen mukaan tarkastusviraston huolenaiheita ei ole huomioitu sosiaali- ja terveystieteiden järjestämislain valmistelussa ja valmistelussa on ollut juuri niitä puutteita, joita tarkastusvirasto on huomionnut.

Kysymys on saamelaisten perusoikeudesta omaan kieleensä ja kulttuuriinsa. PeL 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten itsehallintoa koskevan lainsäädännöllisen järjestelyn tultua voimaan saamelaisten itsehallinto on tullut kansainvälisten ihmisoikeussopimusten piiriin. Tämän järjestelmän myöhemmät heikennykset voivat merkitä kansainvälisoikeudellista rikkomusta (HE 248/1994 vp s. 21). Suomi on allekirjoittanut YK:n kansainvälisen työjärjestön aluperäiskansoja koskevan ILO-sopimuksen n:o 169. Tämä edellyttää, että saamelaisten asemaa perusoikeuksiensa suhteen ei saa ainakaan heikentää nykyisestäään (PeVL 30/1993). 1) Saamelaiskulttuurin tosiasiallisen suojan saavuttaminen edellyttää positiivisia erityistoimia ja mahdollisuutta kehittää saamelaiskulttuuria. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Julkisen vallan vastuussa ei kyse vain muodollisesta vastuusta. Hallituksen perusoikeusuudistusta koskevassa esityksessä (HE 309/1993 vp, s. 75) korostettiin erityisesti, että PL 22 § edellyttää myös perusoikeuksien aineellista turvaamista. Kunnallishallinnon rakenneuudistuksen jatkotyössä tulee turvata saamelaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Suomi on ratifioinut kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) vuonna 1976. KP-sopimus on osa Suomen oikeusjärjestelmää, ja on voimassa laintasoisena ja on siten välittömästi sovellettava ja sitova oikeuslähde. KP-sopimuksen 27 artiklan mukaan niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. Artikla turvaa saamelaisten oikeuden nauttia yhdessä ryhmänsä kanssa omasta kulttuuristaan. YK:n ihmisoikeuskomitean vuonna 1994 antaman yleiskommentin nro 23 (50) mukaan sopimuksen artikla 27 edellyttää sanamuodostaan huolimatta myös positiivisia erityistoimia vähemmistöön kuuluvien kulttuurioikeuksien suojelemiseksi. Kulttuurin suojeleminen edellyttää myös, että vähemmistöyhteisöjen edustajat saavat tehokkaasti osallistua heihin vaikuttavaan päätöksentekoon.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus hyväksyttiin vuonna 1950 ja astui voimaan vuonna 1953. Sopimukseen liittyneet valtiot sitoutuvat takaamaan jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalla ihmiselle sopimuksessa turvatut oikeudet ja vapaudet. Sopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus yksityis- ja perhe-elämän suojaan. Sopimuksen 14 §:n mukaan kielletään syrjintä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut sopimuksen 14 artiklaa. *Thlimmenos*-tapauksessa vuonna 2000 tuomioistuin on ratkaissut että 14 artiklan mukaista oikeutta olla tulematta syrjityksi ihmisoikeussopimuksessa turvattujen oikeuksien nauttimisessa loukataan, kun valtiot kohtelevat eri tavalla samankaltaisessa tilanteessa olevia ihmisiä ilman objektiivista ja kohtuullista perustetta. Oikeutta olla tulematta syrjityksi ihmisoikeussopimuksessa turvattujen oikeuksien nauttimisessa loukataan

² Säädöshankkeiden valtiontaloudellisten vaikutusten arviointi. VTV:n tuloksellisuustarkastuskertomukset 216/2011.

myös, kun valtiot ilman objektiivista ja kohtuullista perustetta kieltäytyvät kohtelemasta eri tavoin ihmisiä, jotka ovat merkityksellisellä tavalla erilaisessa tilanteessa.

Alueellisia ja vähemmistökieliä koskeva Eurooppalainen peruskirja astui voimaan Suomessa vuonna 1998. Sopimuksen tavoitteena on suojella pieniä katoamassa olevia kieliä, joita sopimusvaltioiden kansalaiset perinteisesti käyttävät valtioissaan. Sopimuksen artiklassa 7 valtiot sitoutuvat luomaan olosuhteet, jotka mahdollistavat vähemmistökielen säilymisen ja sitoutuvat poistamaan rajoitukset, jotka estävät vähemmistökieliä menestymästä. Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevia erityistoimia ei katsota laajemmin käytettyjä kieliä puhuvan väestön syrjinnäksi, jos näiden toimien tavoitteena on edistää tasa-arvoa kyseistä kieltä käyttävien ja muun väestön välillä tai asianmukaisesti huomioida näiden kielten erityisasema. Artikla edellyttää valtioiden huolehtivan siitä, ettei olemassa olevat tai uudet hallinnolliset rajat muodosta estettä vähemmistökielen edistämiseksi.

Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva yleissopimus ratifioitiin Suomessa vuonna 1995. Sopimuksen artikla 10 takaa saamelaisille oikeuden käyttää saamen kieltä yksityisesti ja julkisesti, suullisesti ja kirjallisesti. Sopimuksen viidennessä artiklassa sopimuspuolet sitoutuvat edistämään olosuhteita, jotka ovat tarpeellisia, jotta kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä säilyttää identiteettinsä oleelliset perustekijät: heidän uskontonsa, kielensä, perinnäistapansa ja kulttuuriperintönsä. Artikla myös edellyttää valtioiden suojelevan kansallisia vähemmistöjä vastentahtoiselta sulauttamiselta.

Suomi on saanut useita suosituksia ihmisoikeuksia valvovilta elimiltä parantaa saamen kielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja. Yk:n rotusyrjintäkomitea on vuonna 2013 suosittanut, että Suomi tosiasiallisesti varmistaa saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuuden saamelaisille näiden kotiseutualueella.³ Lasten oikeuksien komitea on vuonna 2011 suosittanut Suomea varmistamaan, että romani- ja saamelaislapsilla, myös saamelaisalueen ulkopuolella asuvilla saamelaislapsilla, on oikeus kulttuurisensitiivisiin koulutus- ja terveydenhuoltopalveluihin omalla kielellään.⁴ Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea on suosittanut vuonna 2007 että Suomi varmistaa, että saamelaisnaisille järjestetään asianmukaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, mukaan lukien lisääntymisterveyspalvelut.⁵ Euroopan neuvoston ministerikomitea on vuonna 2012 suosittanut vähemmistöpuitesopimuksen toimeenpanemiseksi että Suomen olisi jatkettava saamelaiskäräjien kanssa neuvotellen määrätietoisia toimia, joilla pyritään riittävän rahoituksen ja saamen kielten elvytysohjelman tehokkaan täytäntöönpanon avulla estämään saamen kieliä katoamasta julkisesta elämästä nykyistä enempää.⁶ Ministerikomitea on myös suosittanut vähemmistökielisopimuksen toimeenpanemiseksi että Suomi toteuttaa lisätoimia varmistaa saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen saatavuuden.⁷

³ CERD/C/FIN/CO/20-22

⁴ CRC/C/FIN/CO/4

⁵ CEDAW/C/FIN/CO/6

⁶ CM/ResCMN(2012)3

⁷ RecChL(2012)2

4. Saamelaiskäräjien vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin**TAUSTATIEDOT****1. Vastaja tahon virallinen nimi**

Nimi Saamelaiskäräjät

2. Vastauksen kirjanneen henkilön nimi

Nimi Pia Ruotsala

3. Vastauksen vastuuhenkilön yhteystiedot

Nimi Klemetti Näkkäljärvi

Asema organisaatiossa

puheenjohtaja

Matkapuhelin

Sähköposti

pia.ruotsala@samediggi.fi / klemetti.nakkalajarvi@samediggi.fi

4. Lausuntopyynnön käsittelypäivämäärä toimielimessä

Päivämäärä:

Toimielimen nimi

Saamelaiskäräjien hallitus

Saamelaiskäräjien sosiaali- ja terveyslautakunta
24.2.2014

5. Onko vastaaja *

- kunta
- kuntayhtymä
- valtion viranomainen
- järjestö
- X ei mikään edellä mainituista

KYSYMYKSET

1 luku Yleiset säännökset

6. 5 §:ssä säädetään palvelujen saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Säännöksen mukaan palvelut on toteutettava mahdollisuuksien mukaan lähellä asukkaita, mutta palveluja voidaan niiden saatavuuden tai laadun turvaamisen niin edellyttäessä keskittää. Onko linjaus tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
-
- _____
- Ei x
-
- _____
- Ei ota kantaa
-
- _____

7. 6 §:ssä säädetään palvelujen kielestä. Turvaako lakiehdotus kielellisten oikeuksien toteutumisen riittävän hyvin?

Kyllä

Ei x

Ei ota kantaa

8. Muita huomioita 1 luvun säännöksistä

Saamelaiskäräjät pitää ongelmallisena esitetyn lain § 4, jonka mukaan sosiaali- ja terveysalueilla on oltava riittävät voimavarat palvelujen tuotantoon. Tämä maininta johtaa suuriin yksiköihin eikä huomioi alueellisia olosuhteita riittävästi. Taloudelliset olosuhteet voivat muuttua myös hyvin nopeasti elinkeinorakenteen muuttumisen myötä. Ilmeisesti voimavarojen riittävyyden arvioi STM: Kuten saamelaiskäräjät on lausunnossaan todennut, lailla ei ratkaista sosiaali- ja terveyspalvelujen monirahoituksen ja palvelukentän monikanavaisuutta. Saamelaiskäräjät esittää, että pykälää täydennetään siten, että voimavarojen lisäksi huomioidaan perusoikeuksien toteutuminen sekä lähipalvelujen turvaaminen.

Saamelaiskäräjät esittää § 5 lisättäväksi seuraavaa mainintaa (kursiivilla) Palveluja voidaan kuitenkin keskittää, jos palvelujen saatavuus ja laadun turvaaminen tai niiden tarkoituksenmukainen ja kustannustehokas toteuttaminen edellyttävät sitä. *Palvelujen keskittäminen ei saa heikentää perusoikeuksia eikä johtaa kohtuuttoman pitkiin etäisyyksiin peruspalveluihin.* Saamelaiskäräjät esittää § 6 seuraavaa muutosta: *sen lisäksi mitä saamen kielilaissa säädetään, saamelaisten kotiseutualueen yksiköissä tulee tarjota saamenkielistä palvelua.*

2 luku Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen

9. 7 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveysalueista sekä perustason alueista. Järjestämisvastuun jakautumisesta sosiaali- ja terveysalueen sekä perustason alueen välillä säädetään tarkemmin 11 §:ssä. Pääsäännön mukaisesti sosiaali- ja terveysalue vastaa kaikkien palvelujen järjestämisestä. Perustason alueella on kuitenkin rajoitettu palvelujen järjestämisoikeus. Tulisiko kaikkien sosiaali- ja terveyspalvelujen kuulua vain sosiaali- ja terveysalueen järjestämisvastuulle?

Kyllä

Ei x

Ei ota kantaa

10. 8 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveysalueiden sekä perustason alueiden muodostumisen yleisistä edellytyksistä. Ovatko laissa määritellyt sosiaali- ja terveysalueiden yleiset edellytykset riittävän selkeitä?

Kyllä

Ei x

Ei ota kantaa

11. Ovatko laissa määritellyt perustason alueiden yleiset edellytykset riittävän selkeät?

Kyllä

Ei x

Ei ota kantaa

12. 11 §:ssä säädetään järjestämisvastuun jakautumisesta sosiaali- ja terveysalueen sekä perustason alueen välillä. Valitkaa seuraavista vastausvaihtoehdoista yksi, joka vastaa parhaiten näkemystänne.

- Palvelujen jakautuminen esitetyn mukaisesti on tarkoituksenmukaista

- Perustason alueen järjestämisvastuulla tulisi olla enemmän palveluja

- Perustason alueen järjestämisvastuulla tulisi olla vähemmän palveluja

- Joku muu, mikä x selostus kohdassa 15

13. 16 §:ssä säädetään erityisvastuualueiden tehtävistä. Tuleeko erityisvastuualueella olla kaikki säännöksessä luetellut tehtävät?

- Kyllä

- Ei
x

- Ei ota kantaa

14. Mikäli vastasitte edelliseen kysymykseen ”Ei”, valitkaa seuraavista erityisvastuualueille säädettyistä tehtävistä ne, joita erityisvastuualueilla ei mielestänne tulisi olla.

- 1) alueiden välisen yhteistyön varmistaminen
- 2) eri hallinnonalojen välisen yhteistyön ohjaaminen sosiaali- ja terveydenhuollon osalta
- 3) palvelujen tai muiden tehtävien keskittäminen
- 4) tutkimus-, koulutus- ja kehittämistoiminnan suunnittelu ja yhteensovittaminen
- 5) työvoimatarpeen arviointi
- 6) ensihoidon ohjaaminen
- 7) tiedonhallinnan tehtävät
- 8) valmiussuunnittelun yhteensovittaminen
- 9) kansallisen kehittämisohjelman toimeenpano
- 10) hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävät

- 11) hyvinvointi- ja terveysseurantatietojen analysointi ja hyödyntäminen
- x 12) saamenkielisiin palveluihin liittyvät tehtävät (keskitetysti yhdellä erval-
 la)

15. Muita huomioita 2 luvun säännöksistä

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan vastuukuntamalli on perustuslain vastainen. Vastuukuntamallissa kunta menettää päätösvaltansa, vaikka joutuu rahoittamaan palvelutuotantoa. Vastuukuntamalli on hyvin ongelmallinen myös saamelaisten kotiseutualueen erityisolosuhteiden osalta. Mikäli vastuukunnaksi tulisi saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolinen kunta, se voi heikentää sekä saamenkielisiä palveluja mutta myös niiden rahoitusta. Saamelaiskäräjät pitää myös ongelmallisena esitettyä nykyistä kolmeportaista palvelujen järjestämismallia (perustaso, sosiaali- ja terveysalue ja erityisvastuualue). Lisäksi ehdotetaan edelleen että erityisvastuualueella on ohjausvaltaa alueisiin. Hallintojärjestelmästä on vaarassa tulla hyvin sekava. Hallituksen esitysluonnoksesta ei selviä, miten esitetty malli olisi esimerkiksi nykyistä allia parempi. Malli tulee todennäköisesti lisäämään byrokratiaa, hallinnollisia kuluja vaikeuttaen myös palvelujen järjestämistä. Saamelaiskäräjät pitää välttämättömänä, että lakiin otetaan määräys siitä, esim. § 8, että *valtioiden rajoilla sijaitsevat kunnat voivat lisäksi järjestää sosiaali- ja terveyspalvelunsa yhteistyössä muiden rajakuntien kanssa valtakunnan rajat ylittävällä yhteistyöllä, mikäli pitkät etäisyydet, palvelurakenne ja saamen kielisten ja kulttuuristen palvelujen turvaaminen sitä edellyttävät.*

Esitetty pykälä 8 olisi saamelaisten kotiseutualueen kannalta todella ongelmallinen. Perustason alueen tulisi esityksen mukaan muodostaa 20 000 asukkaan alue. Saamelaisten kotiseutualueella väestömääräedellytys ei ole järkevä palvelujen järjestämisen kannalta. Kotiseutualueen kuntien yhteenlaskettu väkiluku on vuoden 2013 lopussa 9958 (Enontekiö 1892, Inari 6788, Utsjoki, 1278). Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan osalta ei ole vastaavia tilastoja, mutta asukasmäärä on n. 300. Jos kotiseutualueeseen liitettäisiin vielä Sodankylän koko kunta (8885 asukasta, ei silloinkaan saavutettaisi vaadittua 20 000 asukkaan aluetta. Palvelujen järjestämisen kannalta jättimäinen perusterveyshuollon alue ei ole järkevä eikä tehokas. Saamelaisten kotiseutualueella työssäkäyntialueen muodostaa kotikunta eikä pendelöintiä eri kuntien välillä juurikaan ole. Valtava maantieteellinen alue ei parantaisi sosiaali- ja terveyspalveluita vaan johtaisi mahdollisesti palvelujen heikkenemiseen ja matkakulujen kasvuun. Onkin välttämätöntä, että lain § 8 lisätään uusi momentti: *perustason alueen väestöpohjasta voidaan poiketa perusoikeuksien turvaamiseksi, harvan asutuksen ja saamelaisten kielellisten oikeuksien turvaamiseksi. Valtioneuvosto päättää saamelaisten kotiseutualueella kuntia ja saamelaiskäräjiä kuultuaan sosiaali- ja terveysalueet, perusalueet ja niihin kuuluvat kunnat.*

Esitetyssä pykälässä 9 säädetään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä kunnassa. Saamelaiskäräjät esittää pykälää täydennettäväksi seuraavasti (kursiivilla): *saamelaisten kotiseutualueella perusalueen ja sosiaali- ja terveysalueen on edistettävä saamenkielistä ja saamelaiskulttuurinmukaista palvelutuotantoa sekä ehkäistävä epäkohtien syntymistä yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa. Saamelaisten kotiseutualueella hyvinvointikertomus on laadittava yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa ja saatettava saamelaiskäräjien tietoon.*

Pykälässä 10 säädetään järjestämisvastuusta. Saamelaiskäräjät esittää kohtaa 1 täydennettäväksi seuraavasti (kursiivilla): 1) yhdenvertaisesta saatavuudesta, *perusoikeuksien toteutumisesta ja laadusta.*

Pykälien 11 ja 12 osalta saamelaiskäräjät toteaa, että se ei hyväksy esitettyä vastuukuntamallia. Pykälää 11 tulee myös täydentää siten, että ennen luvan myöntämistä saamelaisten kotiseutualueella ministeriön on pyydettävä asiassa saamelaiskäräjien lausunto.

Pykälässä 14 käsitellään omavalvontaohjausta. Pykälää tulee täydentää siten, että *saamelaisten kotiseutualueella omavalvonnan tulee käsitellä saamen kielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen laatua ja seurantaa ja miten epäkohtiin voidaan puuttua.*

Pykälää 15 tulee täydentää siten, että *valtioneuvosto päättää erityisvastuualueet ja niihin kuuluvat sosiaali- ja terveysalueet kuultuaan saamelaisten kotiseutualueen osalta saamelaiskäräjiä.*

3 luku Hallinto

16. 17 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveysalueen sekä perustason alueen hallinnosta. Pääsääntöisesti alueiden hallinto järjestetään vastuukuntamallilla, joka poikkeaa nykyisin käytössä olevasta vastuukuntamallista. Onko järjestämislain mukainen vastuukuntamalli selkeä?

- Kyllä

- Ei
_____ x _____
- Ei ota kantaa

17. 18 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon oikeudellisesta ja taloudellisesta vastuusta. Onko sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen oikeudellinen vastuutaho säännösten perusteella selkeä?

- Kyllä

- Ei x

- Ei ota kantaa

18. 19 §:ssä säädetään edellytyksistä, joiden toteutuessa sosiaali- ja terveystalouteen kuuluvat kunnat voivat päättää alueen hallinnoimisesta kuntayhtymämallilla. Yksi edellytyksistä on, että kuntayhtymää kannattaa vähintään puolet alueen kunnista, joiden asukasluku on vähintään 2/3 alueen yhteenlasketusta asukasluvusta. Ovatko nämä suhdeluvut oikeita?

- Kyllä
- Ei; kuntien määrän tulisi olla isompi
- Ei; yhteenlasketun asukasluvun tulisi olla isompi
- Ei; kuntien määrän tulisi olla pienempi
- Ei; yhteenlasketun asukasluvun tulisi olla pienempi
- Ei mikään edellä olevista, koska kunnilla tulisi olla enemmän liikkumavaraa päättää kuntayhtymien perustamisesta ottaen huomioon alueelliset olosuhteet, kuten harvan asutuksen, etäisyydet ja kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien toteutuminen.

19. Pitäisikö sote-alueeseen kuuluvilla kunnilla olla esitettyä vapaampi mahdollisuus sopia, hallinnoidaanko aluetta vastuukuntamallilla vai kuntayhtymämallilla?

Kyllä x

Ei

Ei ota kantaa

**20. 21 §:ssä säädetään vastuukuntamallin yhteistoimintasopimuksesta. Edustajainkoko-
us hyväksyy yhteistoimintasopimuksen. Kuinka yhteistoimintasopimuksesta tulisi päät-
tää?**

- Kuntien yksimielisellä pää-
töksellä
- Kuntien lukumäärän enem-
mistöllä
- Asukasluvun enemmis-
töllä
- Sekä kuntien lukumäärän että asukasluvun enem-
mistöllä x
- Jollain muulla tavalla, millä

**21. 22 §:ssä säädetään vastuukunnan yhteisestä toimeilimestä. Kaikista kunnista ei vält-
tämättä ole edustajaa toimeilimessä. Onko tarkoituksenmukaista, että lain mukaan
kaikilla kunnilla ei tarvitse olla edustajaa toimeilimessä?**

- Kyllä

- Ei x

- Ei ota kantaa

**22. 23 §:ssä säädetään vastuukuntamallin toimeilimen tehtävistä. Ovatko ne hyväk-
syttäviä?**

- Kyllä

- Ei x

Ei ota kantaa

23. Onko hyväksyttävää, että vastuukuntamallissa toimielimen tilinpäätös tulee hyväksyä edustajainkokouksessa?

Kyllä

Ei

Ei ota kantaa

 x

Erityisvastuualue

24. 31–40 §:ssä säädetään erityisvastuualueiden hallinnosta. Onko esitetty erityisvastuualueen hallinnon järjestäminen mielestänne tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Ei x

Ei ota kantaa

25. 34 §:ssä säädetään erityisvastuualueen hallituksen kokoonpanosta. Onko hallituksen kokoonpano tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Ei

Ei ota kantaa x

26. 39 §:ssä säädetään erityisvastuualueen päätösvallasta. Onko hyväksyttävää, että erityisvastuualueilla on suoraa päätösvaltaa sote- ja perustason alueiden päätösvaltaan kuuluvissa asioissa?

Kyllä

Ei x

Ei ota kantaa

27. Muita huomioita 3 luvun säännöksistä

§ 17 ja § 31 sanamuodot tarkoittaisivat käytännössä sitä, että saamelaisten kotiseutualue kuuluisi sosiaali- ja terveysalueeseen, jota johdettaisiin Rovaniemeltä ja erityisvastuualueeseen, joka kattaisi koko Pohjois-Suomen, pääpaikkana olisi tällöin Oulu. Saamelaiskäräjät on hyvin huolissaan monikerroksisen päätöksenteon vaikutuksista ja saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien huomioimisesta tällaisessa hallintomallissa. § 24 esitetään vähemmistökielen jaoston perustamista. Saamelaisten kotiseutualueelle esitetty vähemmistökielijaoston malli on ongelmallinen koska pykälän sanamuoto on Suomen voimassa olevan lainsäädännön vastainen. Pykäläesityksen mukaan: *Sosiaali- ja terveysalueella, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on oltava toimielimen asettama saamen kielen jaosto. Jaoston jäseneksi valitaan saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 3 §:ssä tarkoitettuja saamelaisia edustavia henkilöitä.* Pykälän sanamuoto edellyttää, että henkitoimielimeen esitettävän henkilön saamelaisuus tulee voida todistaa. Saamelaiskäräjälain 25 a §:n 2 mukaan *Vaaliluettelo sekä sellaiset vaaliluettelon laatimiseen liittyvät asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön etnisestä alkuperästä, on pidettävä salassa.* Lain § 23 2 momentin mukaan *Saamelaiskäräjien hallituksella on kuitenkin oikeus käyttää ja luovuttaa vaaliluettelon tietoja tilastointitehtäviä ja tieteellisiä tutkimustarkoituksia varten noudattaen, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 28 §:ssä säädetään.* Lainsäädäntö ei anna mahdollisuuksia tarkasta henkilön saamelaisuutta. Lisäksi saamelaiskäräjälain § 5 mukaan *Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat ja lain § 6 mukaan Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kan-*

*sainvälisissä yhteyksissä. Vain saamelaiskäräjät voi nimetä edustajia lain mukaan elimiin, joiden tulee käsitellä saamelaisten oikeuksia. Saamelaiskäräjät esittää pykälää muutettavaksi seuraavasti: **Sosiaali- ja terveysalueella, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on oltava toimielimen asettama saamen kielen jaosto. Edustajat toimielimeen nimeää saamelaiskäräjät. Edustajissa tulee olla edustettuina eri saamen kieliryhmät ja eri saamen kotiseutualueen kuntien asiantuntemusta. Mikäli alueeseen kuuluu Inarin kunta, tulee jaostossa olla kolttien kyläkokouksen nimeämä edustaja.***

Erityisvastuualueen yhtymäkokouksesta säädetään § 32. Saamelaiskäräjät esittää pykälään lisättäväksi: *Saamelaisten kotiseutualueella toimivan erityisvastuualueen yhtymäkokoukseen osallistuu saamen kielijaoston nimeämä edustaja.*

Erityisvastuualueen § 36 esitetään säädettäväksi vähemmistökielen jaosto. Saamelaiskäräjät esittää yllä olevaan viitaten pykälää muutettavaksi samalla tavoin, kun saamelaiskäräjät on esittänyt § 24 sisällöksi: *Erityisvastuualueella, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualue, on oltava vähemmistökielijaosto. Saamen kielten osalta edustajat jaostoon nimeää saamelaiskäräjät. Edustajissa tulee olla edustettuina eri saamen kieliryhmät ja eri saamen kotiseutualueen kuntien asiantuntemusta.*

4 luku Ohjaus, suunnittelu ja kehittäminen

28. Huomioita 4 luvun säännöksistä

Saamelaiskäräjät esittää § 46 lisättäväksi, että *saamelaisten kotiseutualueella sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisestä vastaa palvelunjärjestäjä sekä saamelaiskäräjät.*

5 luku Rahoitus

Järjestämislain 5 luvussa säädetään kuntien kustannustenjaosta perustason alueiden ja sosiaali- ja terveysalueiden rahoittamiseksi. Perustason alueeseen sekä sosiaali- ja terveysalueeseen kuuluvat kunnat voivat sopia alueiden rahoituksesta yhteistoimintasopimuksessa. Mikäli kunnat eivät sovi alueiden rahoituksesta, perustuu alueiden rahoitus niin kutsuttuun kapitaatioperiaatteeseen. Lisäksi, mikäli sosiaali- ja terveysalueen kunnat eivät toisin sovi, määräytyy perustason alueen asukkaiden käyttämien sosiaali- ja terveysalueen järjestämien palvelujen maksuosuus palvelujen käytön perusteella. Valtionosuudet ohjautuvat jatkossakin kunnille.

29. 47 §:ssä säädetään perustason alueen rahoituksesta ja kuntien välisestä kustannusten jaosta. Onko perustason alueen rahoitusperiaate selkeä?

Kyllä

Ei X

Ei ota kantaa

**30. 48 §:ssä säädetään sote-alueen rahoituksesta ja kuntien välisestä kustannusten jaosta. Sote-alueen rahoitus koostuu sekä alueen kuntien että sote-alueeseen mahdollisesti kuuluvi-
en perustason alueiden maksuosuuksista. Onko sote-alueen rahoitus selkeä?**

Kyllä

Ei x

Ei ota kantaa

31. 49 §:ssä säädetään erityisvastuualueen rahoituksesta ja kuntien välisestä kustannusten jaosta. Onko ertain rahoitus selkeä?

Kyllä

Ei x

Ei ota kantaa

32. 50 §:ssä säädetään alijäämän kattamisvelvollisuudesta perustason alueella, sote-alueella ja erityisvastuualueella. Onko säännös hyväksyttävä?

Kyllä

Ei

Ei ota kantaa x

33. Muita huomioita luvun 5 säännöksistä

Saamelaiskäräjät esittää lisättäväksi § 47, että *saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisiä sosi-aali- ja terveystalveluja rahoitetaan lisäksi saamelaiskäräjien myöntämällä valtionavustuksella.*

6 luku Valvonta

34. Huomioita 6 luvun säännöksistä

7 luku Erinäiset säännökset

35. 70 §:ssä säädetään henkilön hoidon järjestämisestä hänen muuttaessa uuteen kotikuntaan. Nykyään kotikunnan muuttuessa perhehoidon, laitoshoidon ja asumispalvelujen rahoitusvastuu säilyy entisellä kotikunnalla. Ehdotuksen mukaan järjestämisvastuun siirtyessä myös rahoitusvastuu siirtyy uudelle kotikunnalle. Onko esityksen mukainen rahoitusvastuun siirtyminen kotikunnan muuttuessa hyväksyttävää?

Kyllä x

Ei

Ei ota kantaa

36. 73 §:ssä säädetään asiakas- ja potilastietojen rekisterinpidosta. Pidättekö hyväksyttävänä, että rekisterinpito määrätään sosiaali- ja terveysalueen vastuukunnan tehtäväksi myös perustason asiakas- ja potilastietojen osalta?

Kyllä

Ei

Ei ota kantaa x

37. Muita huomioita 7 luvun säännöksistä

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain voimaan-

panosta (voimaanpanolaki)

38. Voimaanpanolain 3 ja 4 §:ssä säädetään sote-alueen ja perustason alueen muodostamisesta. Onko väestökriteerien sitominen vuoden 2013 loppuun hyväksyttävää?

Kyllä

Ei x

Ei ota kantaa

39. Onko alueista päättämisen aikataulu sopiva?

Kyllä

Ei x

Ei ota kantaa

40. 5 §:ssä säädetään Uudenmaan sosiaali- ja terveysalueesta. Onko säännös mielestänne hyväksyttävä?

Kyllä

Ei

Ei ota kantaa x

41. 13 §:ssä säädetään perustason alueen oikeudesta järjestää erikoissairaanhoidon palveluja. Onko säännöksen mukainen lupamenettely tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Ei

Ei ota kantaa x

42. 14 §:ssä säädetään henkilöstön asemasta. Ehdotukseen ei sisälly henkilöstön osalta määräraikaista siirtymäsuojaa. Onko henkilöstön asemasta säädetty asianmukaisesti?

Kyllä

Ei

Ei ota kantaa x

43. 15 §:ssä on säädetty omaisuusjärjestelyistä. Onko linjaus hyväksyttävä?

Kyllä

Ei

Ei ota kantaa x

44. Millaista muutostukea toivoisitte valtioneuvoston kunnille sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen tarjoavan?

45. Muut kommentit hallituksen esityksestä laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä

Saamelaiskäräjät pitää uudistuksen aikataulua epärealistisena. Koska esitykset vaikuttavat hyvin merkittävällä tavalla kansalaisten perusoikeuksiin ja esityksessä on vielä paljon kehitettävää, on mahdollonta saada lait hyväksytyä siten, että ne astuisivat voimaan vuoden 2015 alussa. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan esityksessä on hyvin paljon kehitettävää ja esityksen jatkovalmistelu edellyttää paitsi saamelaiskäräjälain § 9 mukaisia neuvotteluja, mutta myös mahdollisesti uutta lausuntokierrosta.

Saamelaiskäräjät on lisäksi huolissaan uudistuksen käytännön toteutuksesta. Jotta uudistus voisi jollakin tasolla toteutua, tulisi perustason, sosiaali- ja terveysalueen ja erityisvastuualueen sosiaali- ja terveyshuollon tietojärjestelmät olla yhteneväisiä ja kommunikoida keskenään. Nyt suunniteltujen erityisvastuualueiden alueella on käytössä useita erilaisia tietojärjestelmiä, jotka eivät kommunikoi. Joustava siirtyminen erityissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon välillä on todella vaikeaa ilman yhteneväisiä tietojärjestelmiä. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mietinnön Tr/2012vp mukaan ”*Terveydenhuollon sähköisten tietojärjestelmien kehittämiseen käytetään Suomessa. Julkisen terveydenhuollon IT-kustannukset olivat vuonna 2010 noin 300 miljoonaa euroa, joka on noin 2,7 % julkisen terveydenhuollon kokonaismenoista. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon alueellisten tietohallintohankkeiden kehittämiseen on käytetty vuosina 2000—2009 noin 180 miljoonaa euroa. ...Valtiontalouden Tarkastusviraston esittämän arvion mukaan Kansallinen Terveysarkisto -hankkeeseen (KanTa) kuuluvien tietojärjestelmäpalveluiden kehittäminen ja valtakunnallinen sekä alueellinen käyttöönotto julkisessa ja yksityisessä terveydenhuollossa tulee kokonaisuudessaan maksamaan noin 400—500 miljoonaa euroa. ...Alueellisten tietojärjestelmien käyttöönotto on monien kuntien terveyskeskuksissa ja sairaanhoitopiirien sairaaloissa vielä kesken. Käytössä oleva aluetietojärjestelmä ei aina tarjoa tarvittavaa tietoa tai sitä ei käytetä potilastietojen hakuun. Lähes 70 % selvityksessä mukana olleista sairaaloiden lääkäreistä käytti pääasiallisesti papereita tai faksia hankkessaan potilastietoa muista terveydenhuollon organisaatioista. Lääkärien osalta aluetietojärjestelmien käyttöasteeksi saatiin 48 % (THL:n raportti 5/2012).*

On selvää, että nykyisin suuri osa hoitohenkilökunnan ajasta kuluu yhteensopimattomien tietojärjestelmien ongelmien parissa. Nykytilanne myös näyttää siltä, että vuoteen 2017 mennessä, jolloin uuden sosiaali- ja terveyspalvelujen vastuualueiden on tarkoitus aloittaa toimintansa, yhtenäisiä tietojärjestelmiä ei tulla saamaan aikaan. Esimerkiksi Helsingin sairaanhoitopiirin alueelle suunniteltu Apotti-tietojärjestelmä valmistuisi lopullisesti vasta vuoden 2018 loppuun mennessä. Uudistus tulisi yhtenäiseen tietojärjestelmien kehittämisen kanssa, koska käytännön toteutus jää muuten todella vaikeaksi, byrokraattiseksi ja hitaaksi.

Lisäksi saamelaiskäräjät korostaa, että uudistuksen tavoitteena tulisi olla laadukkaiden sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaaminen asiakaslähtöisesti. Nykyinen malli ei saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan anna siihen riittäviä edellytyksiä ainakaan saamelaisten kotiseutualueen osalta. On myös pohdittava, että tuoko sosiaalipalvelujen yhdistäminen laajemmille alueille etuja, koska sosiaalihuollon palvelut ovat hyvin asiakaskeskeisiä ja paikallisella tasolla hoidettavia toisin kuin erityissairaanhoidon palvelut.

Inarissa 5.3.2014

Klemetti Näkkäljärvi
Puheenjohtaja

Pia Ruotsala
Ma hallintopäällikkö

(Lausunnosta päätti saamelaiskäräjien hallitus 5.3.2014)